

политических режимов в начале XXI века. // М.: АРГАМАК-МЕДИА, 2016. С. 8, 226-227.

7. Голдстоун Дж. Революции. Очень краткое введение. — М., 2015. С. 60, 146-147, 178-179.

8. Baffi O. Révolutions pacifiques: l'ideal démocratique au service de l'ingérence // Revue Militaire Suisse. 2008. №3 P. 26 [URL:https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=rms-001:2008:0::701](https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=rms-001:2008:0::701) P. 26, 27.

УДК 334.021:35

ГЕНДЕРЛІК ТЕҢСІЗДІК: СЕБЕП – САЛДАРЫ

Құралбаева Ж.Ж., Разуанова А.Қ., Бюлегенова Б.Б.

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Қазақстан, Астана қ.
altynai005@mail.ru

Гендерные неравенства в политике Казахстана остаются актуальной проблемой, проявляясь в ограниченном представительстве женщин на высших уровнях власти. Несмотря на некоторые шаги в направлении равенства, такие как создание женских квот, вызываются вызовы в области реализации и эффективности этих мер. Поддержка активного участия женщин в политике и продвижение равенства полов остаются ключевыми аспектами для обеспечения более представительного и сбалансированного политического общества в Казахстане. В статье мы показываем недостаточное внимание юридической науки Казахстана к проблемам регулирования равенства. Представлена авторская методика анализа трудового и социального законодательства с точки зрения регулирования гендерного равенства, состоящая из нескольких оценок: выполнения Казахстаном международных обязательств; реализация принципа недискриминации в трудовом и социальном законодательстве; административные и судебные механизмы защиты от дискриминации по признаку пола; и возможности для внедрения лучшей зарубежной и международной практики регулирования равенства.

Ключевые слова: феминизм, гендер, власть, политика, стереотип, сила, гендерное неравенство, закон, мужчина, женщина.

Gender inequality: cause and effect

Gender inequalities in Kazakhstan's politics remain an urgent problem, manifested in the limited representation of women at the highest levels of government. Despite some steps towards equality, such as the creation of women's quotas, there are challenges in the implementation and effectiveness of these measures. Supporting the active participation of women in politics and promoting gender equality remain key aspects for ensuring a more representative and balanced

political society in Kazakhstan. In the article, we show the insufficient attention of the legal science of Kazakhstan to the problems of regulating equality. The author's methodology for analyzing labor and social legislation from the point of view of regulating gender equality is presented, consisting of several assessments: Kazakhstan's fulfillment of international obligations; implementation of the principle of non-discrimination in labor and social legislation; administrative and judicial mechanisms for protection against gender discrimination; and opportunities for the introduction of the best foreign and international practice of regulating equality.

Key words: feminism, gender, power, politics, stereotype, force, gender inequality, law, man, woman, death.

Қазақстанда ежелден бері әйелді ер адамнан бір саты төмен тұрады деген ой және әйелдің негізгі базалық құқықтары мен өзіндік ой-санасындағы келбеті қарама-қайшы келеді. Әйелдер ұзақ уақыт бойы осындай ой-тұжырымдама мен орнықтырылып қалған стереотиппен қарсы күрес жүргізіп келеді. Атап айтқанда, әдеби, көркем шығармалардың өзінде әйелдердің тағдыры көрсетіледі. Осы жайлы тереңірек, «Шұғаның белгісі», «Бақытсыз Жамал», «Балқадияша» секілді шығармаларды мысалға айта кетсек болады. Бұл шығармаларда басты кейіпкер болған әйелдердің еркінен бөлек, өзіндік материалдық жағдайы үшін олардың ойларымен санаспай, өз еріктерінен тыс тұрмысқа береді. Осындай оқиғаның әдеттегі жағдай болғанының өзі әйел құқығын ертеден кемсіткенін көрсетеді.

Қазақ әдебиетіндегі гендерлік теңсіздік ұзақ уақыт бойы айқын және айқын болды. Әдебиеттегі әйелдер көбінесе әлсіз, еркектерге тәуелді және өз пікірлерінен айырылған ретінде бейнеленген. Олар көбінесе үй шаруасындағы әйелдер, ащ қалауының қорғансыз нысандары немесе зорлық-зомбылық құрбандары ретінде ұсынылды. Ерлер кейіпкерлері, керісінше, көбінесе күшті, ақылды және табысты ретінде бейнеленген. Олар барлық маңызды шешімдерді қабылдады, бақылауда болды және басты назарда болды. Екінші жағынан, әйелдер өз міндеттерімен шектелді және өз өмірлеріне өз бетінше әсер ету мүмкіндігіне ие болмады.

Алайда уақыт өте келе жағдай өзгере бастады. Қазіргі қазақ жазушылары гендерлік теңдік тақырыбына көбірек назар аудара бастады және әйелдер күшті, тәуелсіз және тәуелсіз тұлғалар ретінде бейнеленетін туындылар жасай бастады. Олар өз ойлары, сезімдері мен тілектері туралы айтуға мүмкіндік алды, олардың дауысы естіліп, маңызды болды.

Осылайша, қазіргі қазақ әдебиеті қоғамдағы өзгерістерді бейнелейді және ашық әрі алуан түрлі болып келеді. Гендерлік теңсіздік әлі де өзекті мәселе болып қала береді, бірақ қазақ жазушылары оны еңсеру және неғұрлым әділ және тең құқықты қоғам құру үшін күн сайын көбірек жұмыс істеуде.

Гендерлік теңсіздіктің заңдар мен саяси шешімдерге әсері

Гендерлік теңдік-бұл қазіргі қоғамның негізгі қағидасы, ол барлық адамдар, жынысына қарамастан, тең құқықтар мен мүмкіндіктерге ие болуы керек деген идеяға негізделген. Алайда, осы принцип бойынша болса да, әлем әлі де заңдар мен саяси шешімдерге әсер ететін гендерлік теңсіздік мәселесіне тап болады.

Гендерлік теңсіздік әйелдер мен еркектерге жынысына байланысты әртүрлі міндеттер мен шектеулер жүктелуі мүмкін екендігінде көрінеді. Мысалы, кейбір елдерде әйелдердің саяси қатысуға құқығы жоқ және мемлекеттік деңгейде шешім қабылдауға қатысу мүмкіндігі жоқ. Бұл заңдар мен саяси шешімдер көбінесе әділетсіз және әйелдердің мүдделерін ескермейтін болуы мүмкін.

Теңдік пен гендерлік теңсіздікті жою үшін күрес заңдар мен саяси шешімдерге өзгерістер енгізуді талап етеді. Әйелдердің құқықтарын қорғайтын және оларға білім беру, жұмысқа орналасу және саяси қатысуға тең мүмкіндіктер беретін заңдар жасау қажет. Саяси шешімдер әділ және тең қоғам құру үшін әйелдердің де, мужчин де мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып қабылдануы керек.

Гендерлік теңсіздік заңдар мен саяси шешімдерге теріс әсер етеді және оны жеңу қоғамдағы теңдік пен әділеттілікке жету үшін қажетті қадам болып табылады.

Әйелдердің саяси белсенділігін қолдау бағдарламасын салыстырмалы талдау

Әйелдердің саяси белсенділігін қолдау бағдарламасы қоғамда жыныстық теңдікті құруда маңызды рөл атқарады. Бұл саясаттағы әйелдердің өкілдігін нығайтуға ықпал етеді және әйелдердің негізгі шешімдер қабылдауға белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

Әйелдердің саяси белсенділігін қолдаудың әртүрлі бағдарламаларын салыстырмалы талдау олардың күшті және әлсіз жақтарын көрсетеді. Кейбір бағдарламалар әйелдердің саяси процестер туралы хабардарлығын арттыруға және көшбасшылық дағдыларын

дамытуға бағытталған. Басқа бағдарламалар сайлау науқандарын ұйымдастыруға қаржылық қолдау мен көмек көрсетеді.

Дегенмен, барлық бағдарламалар тиімді емес. Олардың кейбіреулері әйелдердің нақты қажеттіліктеріне жеткіліксіз бағытталуы мүмкін немесе саясатқа сәтті қатысу үшін жеткілікті қолдау көрсетпеуі мүмкін. Әйелдердің саяси белсенділігін қолдау бағдарламаларының тиімділігін үнемі бақылау және бағалау, оларды жақсарту және әйел саясаткерлерге барынша пайда әкелу маңызды.

Тек әртүрлі және бейімделген қолдау бағдарламалары әйелдердің саясаттағы өкілдігін арттыруға және олардың қоғамдағы құқықтары мен мүдделеріне қол жеткізуге ықпал ете алады.

Зорлық – зомбылыққа қарсы күрес, заңнамалық шаралардың тиімділігі

Зорлық-зомбылыққа қарсы күресте және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде заңнамалық шаралар ажырамас рөл атқарады. Тиімді заңнама қатаң түрде қолданылуы керек және құқық бұзушыларды жазалаудың әділ тетіктеріне ие болуы керек. Алайда, тек заңдар зорлық-зомбылықтың алдын ала алмайды. Сондай-ақ халықтың профилактикасы мен білімін жүзеге асыру, зорлық-зомбылыққа нөлдік төзімділікті қалыптастыру және құрбандардың құқықтары мен мүмкіндіктері туралы хабардарлықты арттыру маңызды. Заңдар мен білім беруді қамтитын кешенді тәсіл ғана зорлық-зомбылыққа қарсы күресте нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Гендерге қатысты стереотиптердің қоғамға әсері

Гендерлік стереотиптер адамдардың пікірі мен мінез-құлқын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Олар қандай қасиеттер мен рөлдер мужч, ал қайсысы әйелдерге сәйкес келетінін анықтайды. Бұл стереотиптер теңсіздікті тудырады және еркек немесе әйел болу деген ұғымды бұрмалау арқылы адамдардың мүмкіндіктерін шектейді. Нәтижесінде адамдар кемсітушілікке, зорлық-зомбылыққа және мансап таңдауда, саясатқа қатысуда немесе сезімдер мен эмоцияларды көрсетуде шектеулерге тап болуы мүмкін.

Неғұрлым әділ және тең қоғам құру үшін гендерлік стереотиптермен күресу керек. Бұл жеке сана деңгейінде ғана емес, білім, заңнама және мәдениет деңгейінде де өзгерістерді қажет етеді. Гендерлік теңдік және гендерлік әртүрлілікті құрметтеу идеясын насихаттау өте маңызды, сондықтан әр адам өзінің жынысына немесе гендерлік сәйкестігіне қарамастан өзі бола алады.

Гендерлік стереотиптерден арылу еркін сөйлеу мен әртүрлілікке жағдай жасай отырып, жеке тұлғаның дамуына және қоғамдағы ынтымақтастыққа ықпал етеді. Еркектік пен әйелдік туралы ескірген идеялармен күресу арқылы ғана біз әр адам өз орны мен құрметіне ие болатын әділетті және үйлесімді әлем құра аламыз.

Әйелдердің экономикалық мүмкіндіктерін арттыру

Қазіргі таңда әйелдердің белсенді түрде жұмысқа араласып, шешім қабылдауға қабілетті болуы – бұл гендерлік теңдік үшін күрес емес, елдің бәсекеге қабілетін арттырудағы маңызды мәселенің бірі. Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің төртінші отырысында мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев мемлекеттің қатысуымен қызмет етіп жүрген көпшілік компанияда әйелдердің үлесі әлі де төмен, яғни 5-7% шамасында екенін атап өтіп, оны арттыру үшін белгілі бір іс-шаралар қабылдау керегін баса айтқан еді.

Гендерлік саясатты жүзеге асыру - демократияға жетудің негізгі факторларының бірі екенін ұмытпаған жөн. Қазіргі қазақстандық қоғамда тиімді гендерлік саясатты іске асыру үшін халыққа гендерлік құқықтар мен бостандықтар туралы, гендерлік білім жөнінде белсенді түрде ақпарат беру қажет. Сонда ғана гендерге байланысты көзқараста оның әлеуметтік құрылым екенін мойындауымызға әрі бір жыныс басқаға қарағанда құзыретті, сыйлы деген қасаң қағидаттарды жоюға мүмкіндігіміз зор.

Қысқасы, гендерлікке қатысты конфликтология теоретиктері түсіндіретін сексизм құбылысының да мәні азайып, күнделікті өмірде туындайтын гендерлік

теңсіздіктермен күресте сауатты болуымыз үшін әр адамның қоғам алдында, адамзат алдында өзін жауапты сезінгені абзал.

Қорытындылай келсек, ежелгі заманнан бері қазақтар қыздар мен әйелдерге құрметпен қарайды, бұған әдеби шығармалар, тарихи очерктер мен халық фольклоры дәлел бола алады. Мысалы, қазақтар "әйел бір қолымен бесікті, екінші қолымен әлемді тербетеді" дейді бұл мақал әйелдердің қоғамдағы маңыздылығын көрсетеді. Егер сіз біздің халықтық ойындар мен дәстүрлерге мұқият қарасаңыз, онда олар гендерлік теңдікке ұмтылады. Сондай-ақ, әртүрлі ақпарат көздерін зерделейтін болсақ, қазақтардың гендерлік теңдікке ұзақ уақыт бойы берілгендігі туралы көптеген куәліктерді табамыз. Бірақ жаһандану процестері мен сыртқы факторлардың әсері нәтижесінде де, біздің қоғамда да әйелдер мен қыздарға құрметсіздік фактілері, әйелдерге қатысты әртүрлі зорлық-зомбылық фактілері бар. Әрине, Қазақстанда гендерлік теңдікті сақтау үшін жағдайлар жасалуда, бірақ соған қарамастан шешуді қажет ететін проблемалық мәселелер әлі де бар. Бұл мәселенің қоғамда көтеріліп, талқылануы өте жақсы, бұл біздің осы проблемаларға бейжай қарамайтынымызды және Қазақстанда тең құқықтың салтанат құруына ұмтылатынымызды айғақтайды.

Қолданылған әдебиеттер

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/gendernoe-neravenstvo-na-sovremennom-etape-razvitiya-obschestva>
2. <https://plus-one.ru/manual/2022/05/17/chto-takoe-gendernoe-neravenstvo-i-kak-ono-proyavlyetsya>
3. <http://www.hyno.ru/tom2/610.html>
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-gendernoy-politiki-kazahstana-v-usloviyah-transformatsii-sotsialnoy-sfery/viewer>

УДК 334.021:35

ПОЛИТИКО-КУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Озкан Севги

kok.sevgi@mail.ru

Диссертант Санкт-Петербургского государственного университета,
преподаватель-исследователь (Турция, Стамбул)
Научный руководитель – Н.А. Баранов

Национально-государственная идентичность – это концепция, связанная с общим культурным наследием, историческим прошлым, языком и ценностями граждан государства. Казахи, как Государство-образующая нация [1], одно из старейших тюркских племён, начали искать способы организации своего национального строительства после обретения независимости, как и другие государства. Казахская национальная идентичность имеет глубокие исторические корни, и поэтому казахское государство стремится формировать свою национальную идентичность, опираясь на народный ислам, историю и казахскую географию. Важнейшими проблемами для государства стали национальная идентичность и дилеммы, возникшие в стране в связи с национальными меньшинствами и языком. Проблема заключалась не в русском языке или враждебности по отношению к России, а в том, что почти весь казахский народ говорил по-русски или забыл свой собственный язык из-за политики "одна нация, одна религия, один язык", проводившейся в Советском Союзе.

Казахстан известен как регион с наибольшим числом этнических групп среди союзных республик в составе Советского Союза, не считая РСФСР. Кроме того, это